

## موانع عاقبت به خیری در زندگی

سمیره مطورا<sup>۱</sup>

---

۱. سطح دو، مدرسه علمیه فاطمه الزهراء، آبادان، samirmattor @ gmail.com

## چکیده

موضوع اصلی مقاله «موانع عاقبت به خیری در زندگی» است. در آموزه‌های اسلامی، مفهوم «عاقبت به خیری» ضامن سعادت و خوشبختی انسان است؛ همچنان‌که امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) فرمودند: «حقیقت سعادت، عاقبت به خیری است». از مهمترین عوامل رسیدن به عاقبت به خیری، داشتن تقوا و اخلاص در عمل می‌باشد. در مقابل عمده‌ترین موانع رسیدن به عاقبت به خیری، انجام محرمات است. اهمیت و ضرورت بحث در این موضوع، عبرت گرفتن از داستان افرادی که عاقبت به شر شدند و باید هر لحظه مراقب افکار و اعمال و رفتار خویش باشیم که مبدا با یک سری رفتار و رذیله اخلاقی خدای ناکرده زمینه موانع عاقبت به خیری را در زندگی خود ایجاد کنیم. روش تحقیق به صورت کتابخانه‌ای می‌باشد. از جمله عوامل «عاقبت به خیری» می‌توان به ایمان، تقوا، توبه، اخلاص اشاره نمود. و همچنین به اهمیت عاقبت به خیری در قرآن و روایات و دعاها و رفتار بزرگان دینی در این مقاله اشاره شده است. حب دنیا، تکبر و حسد نیز از جمله موانع عاقبت به خیری است که همین عامل ابلیس را بیچاره کرد. نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که انسان مؤمن پیوسته از سوء عاقبت خود بیمناک است و یقین ندارد خشنودی و رضای خداوند را تا هنگام مرگ با خود دارد یا خیر. بنابراین باید بکوشد تا عوامل عاقبت به خیری را در خود تقویت کند و در مقابل مراقب باشد تا در مسیر عاقبت به شری واقع نگردد. بنابراین می‌توان گفت بدون شک هیچ عملی مانند انجام واجبات الهی و ترک محرمات در حسن عاقبت مؤثر نیست. انسان در هیچ زمان و مکانی نباید خدا را کنار بگذارد، و مغرور به حسن رفتار فعلی خود باشد. چراکه عاقبت به خیر کسی است که بتواند این رفتار را حفظ کند و با خود به قبر ببرد و آخر عمر دچار تکبر نشود که عامل سقوط وی خواهد شد.

کلیدواژه: عاقبت، عاقبت به خیری، خیر، موانع.

## مقدمه

انسان‌هایی که به آخرت اعتقاد دارند و مرگ را پایان زندگی خود نمی‌دانند، در بیم و امید هستند و از عاقبت خویش بی‌خبرند و همین احساس موجب می‌شود تا آخرین لحظه‌ی عمر از اعمال خویش ناامید نشوند و آن‌قدر امیدوار به اعمال فعلی خود نباشند و از عاقبت خویش خیالشان راحت نمی‌باشد.

بنابراین عاقبت به خیر به کسی گفته می‌شود که کار نیک را با خود به عالم قبر بیاورد. البته انجام کار نیک به تنهایی مانع عاقبت به شری نیست بلکه باید ایمان و اخلاص در عمل هم داشته باشد تا زمینه سقوط وی مهیا نگردد.

موانع عاقبت به خیری باید شناخته شوند و انسان مؤمن از آن دوری کند تا سعادت وی تضمین گردد و دچار عاقبت به شری نگردد.

از پژوهش‌های قبلی که در این زمینه صورت گرفته، می‌توان به نمونه‌هایی اشاره کرد که از جمله آن‌ها: مقاله «موانع عاقبت به خیری» در ۱۴ دی ۱۳۹۶ توسط حاتم در فضای مجازی ارسال شده و فرق مقاله حاضر با آن در این است که اول به مفهوم عاقبت به خیری و روشن شدن آن پرداختیم و سپس موانع را بررسی کرده و مصادیقی که عاقبت به شر بودند را ضمیمه آن نمودیم.

سؤال اصلی: موانع عاقبت به خیری کدامند؟

## مفهوم عاقبت به خیری

خیر در لغت به معنای نیکویی، خوبی<sup>۱</sup> و عاقبت نیز به معنای آخر کار و پایان کار است.<sup>۲</sup> و عاقبت به خیر در اصطلاح به کسی گفته می‌شود که پایان کار یا زندگی‌اش خوب باشد.<sup>۳</sup> عاقبت به خیری همان تأمین سعادت آخرت است و هر کاری که انسان خالصانه برای سعادت آخرت انجام دهد، تأمین کننده آن می‌باشد.<sup>۴</sup>

امام جعفر صادق (علیه السلام) به مردی نوشتند: «اگر می‌خواهی کارهایت به نیکی انجام گیرد و پایان عمر و زندگی‌ات خیر باشد؛ تا هنگام مرگ، حق خدا را مراعات کن؛ نعمت‌های خداوند را در راه معصیت خرج نکن؛ به بردباری و حلم خداوند، مغرور نباش؛ و به آن که یاد ما می‌کند یا مدعی مودت و دوستی ما می‌شود، نیکی نما؛ لازم نیست بدانی او راست می‌گوید یا دروغ، تو طبق نیت خود کار کن و او را به دروغش واگذار».<sup>۵</sup>

طبق دستورات دینی، ما باید برای همه‌ی امورات زندگی خود دست نیاز به سوی پروردگار عالم دراز کرده و برای برآورده شده حاجت و نیاز خود نباید متکی به اسباب ظاهری باشیم. گرچه پروردگار عالم نعمت‌هایش را با واسطه به بندگان می‌رساند. خداوند به موسی فرمود: «هر چه را که احتیاج داری از من بخواه حتی علف گوسفند و نمک طعامت را».<sup>۶</sup>

بنابراین به ما دستور رسیده همه چیز را از او بخواهیم، از کمترین تا بیشترین. که البته باید به این نکته‌ی مهم توجه داشته باشیم که همین خواستن‌ها و حاجت‌مندی‌ها به درگاه الهی بالاترین نعمت‌هاست که ما از آن غافلیم. یکی از این مهمترین حاجت‌ها، دعا برای عاقبت به خیری است.

یکی از بزرگ‌ترین نعمت‌های الهی، عافیت دین و آخرت است که باید بقای آن را تا آخر عمر از خدا بخواهیم. تا مبدا در طول زندگی این عافیت از بین برود و عاقبت انسان با بی‌دینی ذلت دنیا و

۱. طبیبیان، فرهنگ فروزان، ص ۳۹۴.

۲. معین، فرهنگ فارسی، ص ۷۵۰.

۳. عمید، فرهنگ فارسی عمید، ص ۸۰۹.

۴. سایت انجمن گفت و گوی دینی، «عوامل و موانع عاقبت به خیری»، کارشناس: استاد بصیر.

۵. محدث نوری، مستدرک الوسائل، ج ۱۲، ص ۱۴۲.

۶. حر عاملی، وسائل الشیعه، ج ۷، ص ۳۲.

آخرت همراه باشد. امام سجاد(علیه السلام) می‌فرمایند: «خدایا طعم عافیت را تا آخر عمر به من بچشان»<sup>۱</sup>

معنای دوم عاقبت به خیری این است که انسان بتواند دین خود را به عالم برزخ و قیامت ببرد. شیطان و اعوان و انصار او تلاش زیادی می‌کنند تا دین انسان‌ها را بگیرند و باعث شوند آنها بدون دین از دنیا بروند. مخصوصاً اگر انسان صفات رذیله خود را نابود نکرده باشد، در چنین مواقعی شعله‌ور می‌شود و انسان را بی‌دین می‌کند. بعضی از انسان‌ها به جایی می‌رسند که دم مرگ، همه چیز را تکذیب می‌کنند.

چه بسیار افراد مقدسی که نماز شب می‌خواندند، خمس می‌دادند و ... اما یک دفعه با یک شبهه یا یک سخنرانی گمراه کننده، از همه چیز سرد شدند و دست به انکار همه عقاید زدند. به همین علت از شیعیان آخرالزمان خواسته شده است که برای حفظ دینشان، دعای مختصر و مشهور به «دعای غریق» را مداوم بخوانند:

«یا الله یا رحمان یا رحیم یا مُقَلِّبَ الْقُلُوبِ ثَبِّتْ قَلْبِي عَلَى دِينِكَ»<sup>۲</sup>

انسان باید مواظب باشد تا در این طوفان‌های شبهات و گردبادهای سهمگین شک و تردید گرفتار نگردد و همیشه این دعای غریق را برای نجات و عاقبت به خیری خود زمزمه کند. همواره در قنوت نماز این آیه را زمزمه کنیم:

«رَبَّنَا لَا تُرِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ»<sup>۳</sup>؛ پروردگارا، پس از آن‌که ما را هدایت کردی، دل‌هایمان را دست‌خوش انحراف مگردان و از جانب خود، رحمتی بر ما ارزانی دار که تو خود بخشایش‌گری.<sup>۴</sup>

۱. صحیفه سجادیه، دعای ۴۸.

۲. بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۱۴۸.

۳. آل عمران، آیه ۸.

۴. سایت خبرگزاری بین الملل قرآن، «معنای عاقبت به خیری چیست؟»، ۱۵ بهمن ۱۳۹۵.

به عمر سعد رساند و او را بر این کار تشویق کرد و آب را بر روی اهل بیت (علیهم السلام) بست و سرانجام بدترین جنایت را مرتکب شد و خورشید را بر نیزه کرد و به دست مختار به درک واصل شد.<sup>۱</sup>

#### ۵- اسامه بن زید

اسامه کسی بود که پیامبر او را محبوب‌ترین فرد نزد خود معرفی کرد و در روزهای آخر عمر خویش دستور داد که همه به جیش اسامه ملحق شوند و کسی از آن تخلف نکند و مدتی نیز در مقابل ابوبکر و غصب خلافت او مقاومت کرد ولی سرانجام تسلیم شد و آمد نزد ابوبکر گفت: «السلام علیک یا خلیفه المسلمین»؛ سلام بر تو ای خلیفه‌ی مسلمین. ابوبکر هم در جواب او گفت: «السلام علیک ایها الأمير»؛ سلام بر تو ای امیر.<sup>۲</sup>

#### ۶- شریح قاضی

«شریح قاضی» از جمله کسانی بود که عاقبت در برابر ارباب زر و زور دنیا به آن نزدیک شده و لذا در حساس‌ترین برهه تاریخ اسلام، بدترین تصمیم ممکن را گرفت و ننگ ابدی را به جان خرید و روند تاریخ را به سبب آلودگی خود به دنیا عوض کرد.<sup>۳</sup>

#### ۷- بلعم باعورا

«بلعم باعورا» از علماء بنی اسرائیل و معاصر حضرت موسی (علیه السلام) بود. وی نخست در صف مؤمنان و حاملان آیات و علوم الهی بود اما با وسوسه شیطان و طاغوت زمان یعنی فرعون، منحرف شد.

۱. سایت حوزه: مجله پاسدار اسلام، «اهمیت و جایگاه عاقبت به خیری در اسلام»، سید جواد حسینی، اردیبهشت ۱۳۸۷، ش ۳۱۷.

۲. همان.

۳. سایت انجمن گفت و گوی دینی، «عوامل و موانع عاقبت به خیری»، کارشناس: استاد بصیر.

وی پیرو آئین ابراهیم و صاحب کرامت بود؛ چنان که مردم از اطراف و اکناف به نزد او می آمدند تا درباره آنان پیشگویی کند و برای برکت یافتن دارایی و زندگی آنها دعا نماید.<sup>۱</sup>

«و اتل علیهم نبأ الذی آتیناهُ آیاتنا فانسَلَخَ مِنْهَا فَاتَّبَعَهُ الشَّيْطَانُ فَكَانَ مِنَ الْغَاوِينَ»<sup>۲</sup>؛ و بر آنها بخوان سرگذشت آن کس را که آیات خود را به او دادیم ولی سرانجام خود را از آن تهی ساخت و شیطان در پی او افتاد و از گمراهان شد.

اگرچه نام بلعم باعورا در قرآن نیامده است اما همه مفسران بزرگ این آیه را درباره او دانسته اند. امام باقر (علیه السلام) درباره این آیه می فرماید: «اصل آیه، درباره بلعم است. سپس خداوند آن را مَثَل قرار داده برای مردمی که اهل قبله هستند (مؤمن) ولی هوا و هوس خود را بر هدایت الهی مقدم می شمارند.»<sup>۳</sup>

بنابراین انحراف این فرد از خودش شروع شد؛ چرا که اول «فَانَسَلَخَ مِنْهَا» و بعد «فَاتَّبَعَهُ الشَّيْطَانُ» خداوند در آیه بعد می فرماید: «وَلَوْ شِئْنَا لَرَفَعْنَاهُ بِهَا»<sup>۴</sup>؛ ما اگر می خواستیم به کسی که آیات الهی داده بودیم به واسطه همین آیات الهی او را به اوج برسانیم «وَلَكِنَّهُ أَخْلَدَ إِلَى الْأَرْضِ»<sup>۵</sup> اما او به زمین چسبید و خودش را به دنیا متصل کرد و بین زمین و آسمان، دنیا را انتخاب کرد و بین خدا و دنیا، دنیا را انتخاب کرد و این فرد آیات الهی را دستمایه ای برای رسیدن به دنیا قرار داد «وَاتَّبَعَ هَوَاهُ»<sup>۶</sup> و از هوایی نفس خودش نیز تبعیت کرد.

امام رضا (علیه السلام) نیز فرمود: «بلعم فرزند باعور، اسم اعظم الهی را می دانست و دعایش مستجاب می شد، ولی به دربار فرعون جذب شد و با آنکه در ابتدای کار، مبلغ حضرت موسی (علیه السلام) بود، ولی سرانجام بر علیه موسی و یاران او اقدام کرده و بد عاقبت شد.»<sup>۷</sup>

۱. مرکز فرهنگ و قرآن، اعلام قرآن از دایرة المعارف قرآن، ص ۱۶۰.

۲. اعراف، ۱۷۵.

۳. طبرسی، تفسیر مجمع البیان، ج ۱۰، ص ۱۱۵.

۴. اعراف، ۱۷۶.

۵. همان.

۶. همان.

۷. حویزی، تفسیر نور الثقلین، ج ۲، ص ۱۰۲.

## نتیجه‌گیری

عنوان مقاله «موانع عاقبت به خیری در زندگی» می‌باشد. در مجموع آنچه که در این مقاله بررسی شد، به این نتیجه رسیدیم که بهترین راه برای عاقبت به خیر شدن، مراقبت دائم از نفس خویش است یا به عبارت دیگر، مطمئن‌ترین راه و روش، ایمان و عمل صالح است.

برای عاقبت به خیر شدن باید همواره به خدا پناه برد و ضمن عمل به دین، تحت ولایت الهی و اولیای او زندگی کند؛ در غیر این صورت، خطر سقوط، فراوان است؛ لذا لازم است در هر کاری ابتدا به عواقب آن اندیشید.

در برابر خداوند باید خاضع باشیم و هر اندازه انسان در برابر پروردگار خاضع‌تر باشد، محبوب‌تر است و در تأمین سعادت اخروی و تضمین عاقبت به خیری او مؤثرتر است.

انسان همواره باید از خداوند حاجت ابدی و ماندگار درخواست کند. ملاک حال فعلی افراد است این نکته مهم و قرآنی است که هیچ‌کس نتواند مدعی شود قبلاً چکاره بوده و چکار کرده است و چه سابقه‌ای داشته است بلکه ملاک، حال فعلی افراد است. از این رو خداوند می‌فرماید: «لَا تَعْتَذِرُوا قَدْ كَفَرْتُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ»<sup>۱</sup> عذر و بهانه نیاورید و نگوئید چکاره بوده‌اید، چراکه شما بعد از ایمان آوردن کافر شدید.

انسان هم چنین است نقطه ضعف‌ها او را از پای در می‌آورد. خلفا را مقام خواهی عاقبت به شر کرد و عایشه را حسادت بیچاره کرد و طلحه و زبیر را مال دوستی و خوارج را خشکه مقدسی و شیطان را تکبر.



## فهرست منابع

\* قرآن کریم

\* صحیفه سجادیه

- ۱- تمیمی آمدی، عبدالواحد بن محمد، **غرر الحکم و درر الکلم**، قم: دار الکتاب الإسلامی، چاپ دوم، ۱۴۱۰ق. و انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۳۶۶ش.
- ۲- پاینده، ابوالقاسم، **نهج الفصاحه**، تهران: دنیای دانش، چاپ چهارم، ۱۳۸۲ش.
- ۳- پیشوایی، مهدی، **سیره پیشوایان**، قم: مؤسسه امام صادق (علیه السلام)، بی تا.
- ۴- حافظ شیرازی، شمس الدین، **دیوان حافظ**، تهران: انتشارات دیدار، بی تا.
- ۵- حرّ عاملی، محمد بن حسن، **وسائل الشیعه**، قم: مؤسسه آل البيت لإحياء التراث، ج ۷، ۱۴۱۲ق.
- ۶- حویزی، عبدعلی بن جمعه، **تفسیر نور الثقلین**، قم: اسماعیلیان، چاپ چهارم، ۱۴۱۵ق.
- ۷- شریف الرضی، محمد بن حسین، **نهج البلاغه**، شرح: صبحی صالح، قم: هجرت، چاپ اول، ۱۴۱۴ق.
- ۸- طبرسی، فضل بن حسن، **تفسیر مجمع البیان**، مترجم: حسین نوری همدانی، تهران: فراهانی، چاپ اول، بی تا.
- ۹- طبیبیان، سید حمید، **فرهنگ فروزان**، تهران: مؤسسه نشر فروزان روز، چاپ پنجم، ۱۳۹۵ش.
- ۱۰- عمید، حسن، **فرهنگ عمید**، تهران: چاپخانه عترت، چاپ اول، ۱۳۸۹ش.
- ۱۱- فیض کاشانی، محمد، **تفسیر الصافی**، ج ۱، بیروت: مؤسسه الاعلمی للمطبوعات، بی تا.
- ۱۲- قمی، عباس، **منازل الآخرة**، قم: مسجد مقدس جمکران، ۱۳۸۲ش.
- ۱۳- کلینی، محمد بن یعقوب، **الکافی**، ترجمه: محمدباقر کمره‌ای، تهران: دار الکتب الاسلامیه، چاپ چهارم، ج ۲، ۱۴۰۷ق.
- ۱۴- متقی، علی بن حسام الدین، **کنز العمال**، بیروت: مؤسسه الرساله، ۱۴۱۹ق.

- ۱۵- مجلسی، محمدباقر، **بحار الانوار**، تهران: انتشارات الاسلامیه، ج ۱۴، ۱۳۶۳ ش. و بیروت: دار إحياء التراث العربی، چاپ دوم، ۱۴۰۳ ق.
- ۱۶- محدث نوری، حسین، **مستدرک الوسائل**، ج ۱۲، قم: مؤسسه آل البيت عليهم السلام لإحياء التراث، ص ۱۴۲.
- ۱۷- موسوی، محسن و حسن دیلمی، **ارشاد القلوب**، قم: دارالحديث، چاپ دوم، ۱۳۹۵ ش.
- ۱۸- مرکز فرهنگ و معارف قرآن، **اعلام قرآن از دایره المعارف قرآن کریم**، قم: بوستان کتاب، ۱۳۸۵ ش.
- ۱۹- معین، محمد، **فرهنگ فارسی معین**، تهران: امیرکبیر، چاپ چهاردهم، ۱۳۸۷ ش.
- ۲۰- نظری منفرد، علی، **قصه کوفه**، تهران: سرور، ۱۳۷۹ ش.
- ۲۱- ماهنامه اطلاع رسانی آموزشی مبلغان، **«عوامل عاقبت به خیری»**، ابوالفضل هادی منش، ش ۷۱.
- ۲۲- مجله پاسدار اسلام، **«اهمیت و جایگاه عاقبت به خیری در اسلام»**، سید جواد حسینی، اردیبهشت ۱۳۸۷، ش ۳۱۷.
- ۲۳- پایگاه خبری آستان مقدس حضرت معصومه علیها السلام، **«موانع عاقبت به خیری»**، محمد اسلامی، بی تا.
- ۲۴- سایت انجمن گفت و گوی دینی، **«عوامل و موانع عاقبت به خیری»**، کارشناس: استاد بصیر.
- ۲۵- سایت خبرگزاری بین الملل قرآن، **«معنای عاقبت به خیری چیست؟»**، ۱۵ بهمن ۱۳۹۵.
- ۲۶- سایت خبرگزاری رسا، ۱۵ خرداد ۱۳۹۶، کد خبر: ۵۰۳۰۵۱.
- ۲۷- سایت خبرگزاری تسنیم، **«راهکارهای عاقبت به خیری از نگاه امام رضا علیه السلام»**، ۱۳ آبان ۱۳۹۴.
- ۲۸- سایت خبرگزاری مهر، **«موانع عاقبت به خیری»** محسن قرائتی، ۸ اردیبهشت ۱۴۰۰.